

Arbetsförhållanden i tyska och svenska byggföretag

Bakgrund

Tyska förbundsministeriet för forskning och teknik, BMFT, stöder sedan 1989 forskningsprojektet Förbättring av arbetsförhållanden i medelstora byggföretag. Projektet genomförs vid ifA, Institut für Arbeits- und Baubetriebswissenschaft, Dr Gerhard Dressel, i Leonberg utanför Stuttgart. Detta fristående institut har svenska kontakter sedan länge. Under 1990 tillkom planer på ett parallellt, mindre projekt med svensk anknytning.

Syfte

Samarbetet gick dels ut på att överföra svenska kunskaper om ergonomiska hjälpmedel, vinterbyggande, samsarbetsformer och skyddsverksamhet m m till Tyskland och dels rapportera om och överföra erfarenheter från det tyska projektet till Sverige.

Genomförande

Svensk medverkan, genom att en av Bygghälsans skyddsingenjörer arbetade vid ifA i två år, finansierades av SBUF och BFR. En svensk referensgrupp med företrädare för bland annat byggbranschens parter har följt projektet.

I det tyska projektet deltog i första fasen 14 medelstora (ca 50 – 500 anställda) byggföretag i dåvarande Västtyskland. En omfattande enkät med frågor om fysisk arbetsmiljö, samarbete, organisation, arbetstrivsel m m sändes ut i olika versioner för kollektivanställda, arbetsledare och tjänstemän. Totalt har över 5.000 anställda i ett sextiototal tyska byggföretag besvarat enkäten. Enkätresultaten diskuteras i varje företag vid workshops ledda av ifA. Man listar upp de viktigaste problemen och tar fram förslag till åtgärder.

I den andra fasen av det tyska projektet, påbörjad 1991, vill man utveckla de anställ-

das förmåga till grupparbete och problemlösning. Fyra huvudteman har valts ut:

- ledning och samarbete
- tidspress
- tungt arbete och hälsa
- utbildning och inskolning

Fem företag från de östra förbundsstaterna ingår tillsammans med nio västtyska i projektfas 2.

Från svensk sida har en bearbetad version av den tyska enkäten utnyttjats i fem medverkande företag: Thage Anderssons Byggnads AB, Göran Bengtsson Byggnads AB, Folke Ericsson Byggnads AB, F O Peterson & Söner Byggnads AB och Byggnads AB Viktor Hanson. Svarsfrekvensen var 44 %, även om bästa företagsmedelvärde låg kring 75 %. Resultaten redovisades i varje företag vid workshops med ett tiotal deltagare från chefsnivå, arbetsledning och de kollektivanställda. Liksom i de tyska företagen identifierades problem och togs fram åtgärdsförslag.

Vidare har det ingått i projektet att översätta svenskt material om arbetsmiljö och samsarbetsformer. Uppgifter om svenska ergonomihjälpmiddel har insamlats, klassificerats och lagts in i en ergonomidatabas hos ifA. Aktiv medverkan vid ett antal konferenser och mässor på arbetsmiljö- och byggområdet i Tyskland har även täckts av projektstödet.

Resultat

På många enkätfrågor är svaren mycket lika i Sverige och Tyskland. Tabblån innehåller en enkel sammanställning av några iögonfallande skillnader i enkätsvaren från företagen i de två länderna.

	Sverige	Tyskland
Arbetsmiljö anställnings- trygghet	+ Arbetsmiljö- kurser, bättre bodar och hjälp- medel	– Sämre arbets- miljö
Arbetsbelast- ningar		– Tunga murblock – Brist på avkoppling
Planering, information		+ Information från byggherre, arkitekter m fl
Verksamhet, utbildning	+ Planeringsinfly- tande för kollek- tivanställda + Möjlighet till egna beslut för kollektivanställda + Arbetsinnehåll yrkesskicklighet, utbildning för tjänstemän	+ Utbildnings- möjligheter för kollektivanställda
Samarbets- klimat		– Konflikthante- ring, företags- känsla, ledning, målklarhet för kollektivanställda – Samarbete för tjänstemän
Hälsobesvär		– Rygg-, knä-, skulderbesvär för arbetsledare

Jämförelse mellan enkätsvar: plus och minus för svenska och tyska byggföretag

Det finns flera förklaringar till skillnaderna mellan svenska och tyska enkätsvar.

Byggteknik

I Tyskland byggs 90 % av bostäderna och många kontor med murade block, oftast även mellanväggarna. I gengäld är förbrukningen av gipsskivor låg. Bostäder byggs ofta i små komplex med upp till 15 lägenheter, i högst fyra våningar och utan hisskrav. Det små- och medelskaliga byggandet är mer hantverksmässigt än i Sverige. Erfarenheterna av tidigare prefabbbyggnader i öst är avskräckande. Byggföretagen äger nästan all sin maskinella utrustning, vilket hämmar införandet av ny teknik.

Företagen

De stora tyska byggföretagen är ungefär lika stora som de största svenska, men de finns på en större marknad. De åtar sig stora och komplicerade projekt och det mesta utlandsbyggandet. Familjeägda, medelstora lokala företag står för ca 80 % av allt byggande: de bygger de flesta bostäderna och mycket av kontor och åt industrin. En orsak till företagsstrukturen är att den tyska arvsskatten är låg.

Arbetsplatsens organisation

Tyska byggen leds av en vanligen tekniskt högskoleutbildad Bauleiter, som oftast har mer än ett bygge att sköta. I praktiken är det en vidareutbildad yrkesarbetare, en Polier, som är platsansvarig. Poliere är arbetsledare, men deltar ofta i det manuella arbetet på små byggen. Medelåldern för Poliere är över femtio år. Specialarbeten utförs långt oftare

än i Sverige av underentreprenörer. De kollektivanställda i Tyskland hämtas oftast hemma av företagets buss eller bil och körs till bygget eller förrådet. Folk kan flyttas med kort varsel mellan olika arbetsplatser, och det är svårt att hålla ihop arbetslag.

Byggnadsarbetarna

De inhemska tyska byggnadsarbetarna har hög medelålder, 45 år. De är ofta vinterarbetslösa eller vinterpermitterade och får då en särskilt ersättning, Schlecht-Wetter-Geld, från arbetslöshetskassan. Uppsägningstiden är som regel två veckor. Utbildningen till byggnadsarbetare baseras på att företagen anställer lärlingar, som under en stor del av det första året utbildas vid branschgemensamma centra. Under det andra året arbetar lärlingarna övervägande praktiskt i företagen. Rekryteringen av ungdomar är svår, endast hälften av lärlingsplatserna kan besättas, och en femtedel av byggarbetskraften var utländsk 1991. Fast timlön med relativt stora individuella skillnader beroende på ålder, utbildning, erfarenhet m m är vanligast. Lönerna är låga jämfört med andra branscher. Skillnaderna i lön mellan tjänstemän, arbetsledare och byggnadsarbetare är stora. Byggfacket IG Bau-Steine-Erden organiserar byggnadsarbetare, arbetsledare och tjänstemän i ett enda branschförbund, men anslutningsgraden är klart lägre än i Sverige.

Arbetsmiljö

Tyska arbetsmiljöregler kan jämföras med de svenska, men följs inte lika väl. Byggnadsarbetarna är sjuk- och arbetsskadeförsäkrade i regionalt eller branschvis organiserade Bauberufsgenossenschaften, BBG. Företagen betalar en timbaserad avgift beroende på arbetets riskklass (t ex är tunnelarbete dyrare).

Skyddsingenjörerna vid dessa lagstadgade försäkringskassor har status som statstjänstemän. Det går dubbelt så många anslutna byggnadsarbetare på en BBG-skyddsingenjör som på en skyddsingenjör vid Bygghälsan i Sverige. Hälsokontrollerna har inte den svenska regelbundenheten. Varje tyskt företag med mer än 21 anställda skall ha Fachkräfte für Arbeitssicherheit und Sicherheitsbeauftragte, men de har lägre status än svenska skyddsombud. Man går inte regelbundna skyddsronder. BBG ordnar kostnadsfri utbildning, men andelen arbetsmiljöutbildade är låg.

Ytterligare information lämnas av Anders Brännström, Bygghälsan, tel 040-49 57 20 eller av Lennart Ericsson, Folke Ericsson Byggnads AB, tel 08-666 14 00.

Rapporten ifA – Bau Utbytesprojekt med Tyskland (av Anders Brännström, 70 sid plus bilagor) kan erhållas från Bygghälsan i Malmö, tel 040-49 57 20.

